

Festa del Pilar el 12 d'octubre per a descatalanitzar el descobriment

Autor: Manel Capdevila

Data de publicació: 13-10-2019

Si la primera menció del 12 d'octubre com a dia de la verge del Pilar és de l'any 1640, com és que s'afirma que En Colom va arribar el 12 d'octubre del 1492 a Amèrica 'el dia de la verge del Pilar'?

Article d'En Manel Capdevila per a l'Institut Nova Història.

Manipulació de la història amb un anacronisme: la verge del Pilar al monument d'En Colom a Madrid

Després que Barcelona construís el monument a En Colom (inaugurat a l'any 1888), a Madrid van córrer a aixecar el seu (inaugurat l'any 1892). Ho van fer a la coneguda 'Plaza de Colón' i amb detalls que criden molt l'atenció. Així, per exemple, una de les cares de la base està dedicada a la Verge del Pilar. És la cara sud. Allí s'hi pot veure un relleu que representa la 'Virgen del Pilar' protegint les naus d'En Colom sota la seva capa quan va a descobrir el Nou Món. Però aquest missatge no es correspon amb la realitat. Qui va fer el relleu estava mal informat. D'antuvi cal dir que està perfectament documentat que Colom es va encomanar a la Verge de la Cinta [de Huelva], segons que apareix en el diari d'En Colom que el pare Bartomeu Casaus va reproduir. Però és que a més a més, es una fal·làcia històrica, atès que la devoció al prec de la mare de déu del Pilar va començar el 12 d'octubre de 1640 —durant la Guerra dels Segadors— amb el miracle anomenat 'la curació del coix de Calanda'. Així doncs, el culte oficial a la Verge del Pilar s'enceta en aquest any. Si més no, pel que fa al dia 12 d'octubre. És a dir, 148 anys després de l'arribada d'En Colom a Amèrica.

Evolució del culte a la verge del Pilar

La història primitiva del culte a la mare de Déu del Pilar és força desconeguda —entre d'altres coses perquè hi ha molts documents apòcrifs, que augmenten la confusió més que no pas ajuden a dilucidar la veritat—. En aquest sentit, es digne d'esmentar que, durant les últimes dècades de la dominació visigòtica, és a dir a finals del segle VII, la seu episcopal de Saragossa va fruir d'un gran esplendor. Aleshores n'era bisbe Sant Brauli, nat a aquesta ciutat. Brauli havia plasmat en els seus textos un recompte de totes les devocions fins al seu temps a la seva diòcesi. L'hi havia demanat Sant Isidor de Sevilla, que les va incloure dins de les seves Etymologiae. El que fa estrany és que, d'acord

amb En Daniel Lasagabaster, Brauli no va comentar ni l'existència de l'edicle —també anomenat temple— on és tradició que hi havia l'escultura en honor a la mare de Déu del Pilar— ni la tradició pilarista en general, una tradició que, segons la llegenda, hauria d'haver començat a l'any 40 d. C., quan Maria es va aparèixer a Saragossa damunt d'un pilar davant l'apòstol i evangelitzador Jaume.

L'existència d'aquest culte no és provada fins a finals del segle X. En efecte, l'arenyenc pare Fidel Fita, jesuïta, arxiver, director de la Biblioteca Nacional i president de la Real Academia de la Historia, va treure a la llum al segle XIX un testament d'un tal Moció fill de Fruia. El document està datat a Vallvidrera el 26 de juny del 987 i s'hi esmenta la verge del Pilar.

Ara bé, com hem comentat a l'inici de l'article, no va ser fins a començaments de la cinquena dècada del segle XVII que tenim constància oficial del "rezo a la virgen del Plar" el 12 d'octubre. Ja hem fet esment de la data del 12 d'octubre de 1640. Gairebé dos anys després, en concret el 27 de maig de 1642, la verge del Pilar va ser nomenada patrona de Saragossa. Més endavant, al 1675, el papa Climent X va ordenar que el 12 d'octubre s'hi fes una processó general en honor a aquesta mare de Déu. Uns cinquanta anys després, a l'any 1723, Roma va concedir, a petició de Felip V, la "pregària" a la Verge del Pilar. Però va caldre esperar fins al 1739 —encara regnava Felip V— perquè Climent XII declarés oficialment el 12 d'octubre com a festa dedicada a aquesta Mare de Déu. A poc a poc, doncs, el culte a la Pilarica s'anava escampant.

D'altra banda, cal remarcar que Felip V de Borbó no va continuar promovent el culte a la Mare de Déu de Montserrat, la qual cosa havia estat costum entre les dinasties Trastàmara i Àustria. I és que per raons òbvies no compartia amb ells ni el fet de tenir la mateixa patrona que els catalans ni el santuari on se li retia culte, el qual es troba, com sap tothom, a Catalunya. Ell volia "promocionar" la mare de Déu del Pilar. Per això no va parar fins a aconseguir que Roma encimbellés la Pilarica —que en el temps d'aquest rei tenia tan sols un petit temple a Saragossa— a la categoria de patrona d'Espanya. Pel que fa al temple, els seus successors no van escatimar despeses i ostentació en la construcció de la basílica del Pilar de Saragossa ni d'escampar-ne el culte. Així, la basílica actual es va inaugurar el 5 de gener del 1916 regnant Alfons XIII. El que havia fet Felip V és històric (vegeu l'Enciclopèdia Espasa).

Informació sobre la Mare de Déu del Pilar a l'enciclopèdia
Espasa (clicqueu-hi damunt per a ampliar la imatge)

Però Carles III, més sensat, va voler corregir aquesta aberració i ho va deixar en taules, posant com a patrona d'Espanya la Immaculada Concepció —una altra advocació, ja que de Verge només n'hi ha una—, la qual és, a més, des de l'any 1892, patrona del cos militar d'Infanteria espanyol. En resolució, En Felip V va voler enaltir de totes passades la mare de Déu del Pilar, propòsit que continuarien seguint els Borbons posteriors. D'aquesta manera, Pilar fou triada el 1913 com a patrona de la Guardia Civil i el 12 d'octubre de l'any següent com a patrona del Día de la Raza, de la Fiesta Nacional o de la Hispanidad. Pilar s'havia convertit per fi, i d'una manera del tot oficial, en la patrona d'Espanya.

Així mateix, hem dit que Felip V de Borbó va deixar de fomentar el culte a la Moreneta. Però qui es va encarregar de treure-li protagonisme foren els Borbons posteriors. Sobretot, fora de Catalunya. En concret, a la Basílica de Viale Montserrat de Roma, la qual van intentar de convertir-la en la 'Basílica de Santiago de los españoles'. Però això és motiu d'un altre article.

Conclusió

Sigui com sigui, no té rigor històric cap document que afirmi que En Colom va arribar a Amèrica el 12 d'octubre durant la "festivitat de la Verge del Pilar". I això pel fet, repetim-ho, que el primer 12 d'octubre relacionat amb la mare de Déu del Pilar està datat a l'any 1642 pel que fa a Saragossa i al 1739 per a la resta d'Espanya. Per tant, doncs, és falsa per anacrònica la informació que s'extreu de la cara sud de la base del monument a En Colom de Madrid. Aquest anacronisme deixa palès que l'estat espanyol i uns historiadors sense escrúpols van forçar la festa del Pilar al 12 d'octubre per a descatalanitzar el descobriment d'Amèrica.

Manel Capdevila

Enllaços complementaris:

<https://www.histo.cat/search/descatalanitzaci%C3%B3>

https://es.wikipedia.org/w/index.php?title=Virgen_del_Pilar&oldid=28100899